Toespraak van L.J. Brinkhorst, fractievoorzitter van D'66, voor de Algemene Ledenvergadering van D'66, 14 november 1981.

Gevoelens van teleurstelling en van onbegrip, ja zelfs van vervreemding overheersen bij velen over de onmacht van de politiek, over het feit, dat vijf en een halve maand na de verkiezingen nog steeds geen begin is gemaakt met het nieuwe beleid. Die teleurstelling, dat onbegrip, die vervreemding worden nog versterkt als een kabinet niet eens in staat is zonder hulp van buiten een regeringsverklaring op te stellen.

Ook In onze eigen kring leven zulke gevoelens en het zou onjuist zijn ze te ontkennen of met gemakkelijke praatjes af te doen.

Als regeringspartij die direct bij de crisis betrokken was, moeten wij de durf hebben de aanleidingen op te sporen, te analyseren wat er fout is gegaan en er lessen voor de toekomst uittrekken. Juist D'66 moet dat doen, niet zozeer omdat wij de 'minst schuldige' zouden zijn (al is dat natuurlijk wel zo), maar omdat wij aan onze eigen geschiedenis verplicht zijn 'onaangename waarheden' onder ogen te zien.

Maar voordat ik daartoe overga ook enige 'aangename waarheden'. Voor D'66 is dit niet alleen een tijd van kommer en kwel. Dit is het eerste congres na de verkiezingen. Ha vier jaar van krachtige, maar redelijke oppositie zijn wiJ sterker dan ooit tevoren uit de verkiezingen te voorschijn gekomen. Het gejuich over onze historische overwinning op 26 mei mag dan verstomd zijn, de betekenis daarvan is voor vriend en vijand in het hele land zichtbaar. Een nieuwe stroming in de Nederlandse politiek is Inderdaad doorgebroken. Voor het eerst na vele jaren ziet het politieke krachtenveld er anders uit: honderdduizenden kiezers hebben

gekozen voor een nieuwe politieke koers en voor een andere stijl van politiek bedrijven. Een meer dan verdubbelde Kamerfractie is Inmiddels goed voorbereid en popeit om aan de slag te gaan, In de regering kunnen wij onze ideeën niet alleen uitdragen, maar ook trachten te verwezenlijken. Daarvoor tekent een sterk team van D'66-mlriisters en staatssecretarissen - één vice-premier, drie ministers, zes bewindslieden - en dat was op 26 mei nog allerminst zeker.

In het algemeen kunnen wij over de richting van het regeerakkoord tevreden zijn: de sociaal-economische paragraaf, de teksten over kernwapens en over kernenergie, zij

sluiten het meest aan bij onze standpunten, Daarom wil ik vanaf deze plaats diegene danken die daar de afgelopen jaren moer dan wie ook aan gedaan heeft en daarvoor ook persoonlijke offers hoeft gebracht; die na een slopende verkiezingscampagne en een slopende formatie nu zonder enige pauze aan een even verantwoordelijke als dynamische functie is begonnen, en wij twijfelen er niet aan of hij zal ook die functie voortreffelijk vervullen: onze oud-fractie- voorzitter Jan Terlouw.
Er moge voor D'66 weinig reden zijn tot ontevredenheid over wat wij in de afgelopen jaren hebben bereikt, reden tot zelfgenoegzaamheid is er allerminst. En dat heeft met de kloof tussen politiek en samenleving te maken. Als de politiek er in de komende tijd niet in slaagt nieuw perspectief te bieden, nieuwe oplossingen te vinden voor nieuwe problemen, dan zullen teleurstelling, onbegrip en vervreemding structureel worden, dan zal iedere belangen- en actiegroep trachten bulten de politiek om zijn of haar gelijk te halen met onvoorspelbare maatschappelijke effecten. Uitspraken vanuit de vakbeweging, vanuit de anti-kernenergie-beweging, vanuit de vredesbeweging, mogen wij daarom niet al te gemakkelijk afdoen.
Wy
%

Dat is de eerste 'onaangename waarheid': de parlementaire democratie is geen rustig bezit meer. De afbrokkelende consensus over de inrichting van de samenleving ligt mede ten grondslag aan het geschil dat tot de kabinetscrisis heeft geleid en daarom moeten politieke partijen Juist nu uitleggen wat zij met en in de samenleving willen, voor welke keuzen die samenleving staat en welke bouwstenen zij hebben aan te dragen. Dat is de echte crisis waar wij voor staan.
Natuurlijk onderschat ik niet de andere, meer directe aanleidingen zoals het tljdselement en de druk die daardoor op de besluitvorming werd gelegd of de ondoorzichtigheid van de financiële gegevens.
Zeker, de erfenis van het oude kabinet heeft oplossingen niet gemakke- lijker gemaakt. De boedelbeschrijving van de Informateurs presenteert kille cijfers, die juist daardoor een onthutsende uitwerking hebben. Derhalve de in de Miljoenennota 1982 opgenomen 1100 miljoen aan ombuigingen waren er gaten tot een bedrag van niet minder dan 1800 miljoen, waarvan de omvang niet bekend was. Voeg daaraan toe de sterk tegenvallende aardgasbaten (tot 16 oktober 1,7 miljard en begin november zelfs op 2,7 miljard geschat)

en het zal duidelijk zijn dat het kabinet onder grote spanning stond. Zoals ex-informateur Halberstadt al zei, past daarom de heer Wiegel ook enige bescheidenheid in zijn kritiek. Hij behoeft niet zelf af te rekenen, laat hij daar maar blij om zijn.
Wij mogen ook de ogen niet sluiten voor de personele en functionele tegenstellingen die gaandeweg duidelijker werden. Hier wreekte zich de beslissing van het CDA om dezelfde man die meer dan wie ook de verzinnebeelding van een centrum-rechts beleid was, ook centrum-links te laten aanvoeren. De geloofwaardigheid van zijn Inzet om de dreigende kabinetscrisis te bezweren moest daar wel onder lijden. Een eerste vice-premier die geen premier meer was,maar die daar nog aan wennen moest en die het
misschien ook daardoor de andere vice-premier wat lastig maakte bij het verdelen van de werkzaamheden.

Maar wij wisten van het begin af aan dat wij tot een coalitiekabinet toetraden. In een kabinet van alleen D’66-ers zou het natuurlijk veel gemakkelljker gaan. Jan, Hans en Henk en twaalf anderen. Laten we hopen dat alle betrokkenen hun lessen uit deze ervaring hebben geleerd. Het laatste waar ons land op wacht is een kabinet dat intern onmachtig is de werkelijke problemen aan te pakken.
Er Is kritiek geuit op het gebrek aan openheid van deze informatie - ook vandaag is dat nog eens nadrukkelijk geconstateerd. Ik deel die kritiek. Juist voor D'66-ers die openheid en doorzichtigheid van besluitvorming centraal stellen is dat een slechte zaak. maar ik plaats daar nel de volgende kanttekeningen bij. Allereerst hebben wij gekozen te werken in het bestaande staatsrechtelijk systeem en zolang de procedures niet gewijzigd zijn, zijn er grenzen die wij niet straffeloos kunnen overschrijden. Het zou goed zijn ais onze partij opnieuw het initiatief neemt voor een onderzoek hoe de invloed van de burgers op de regeringsvorming kan worden versterkt, In de tweede plaats moeten wij niet gewichtig doen met schijn-openheid. Wezenlijk is niet dat op ieder moment bekend is wat Jan tegen Plet of Klaas zei, maar dat nergens geheime, afspraken worden gemaakt en dat volledige rekening en verantwoording door politici wordt afgelegd. Dat moet de volgende week in de Kamer bij de regeringsverklaring worden gedaan door een volwaardig kabinet en de regeringsfracties. Wat ons betreft' kunt u daarop rekenen. Een demissionair kabinet kan in ons staatsbestel niet ter verantwoording worden geroepen en daarom had een inhoudelijk debat de afgelopen weken geen zin.
Van het pech-onderweg van dit kabinet terug naar de echte crisis waarover ik ai eerder

sprak.
Nationaal en internationaal dreigen de problemen ons aan alle kanten boven bot hoofd te groeien. De Internationale economische crisis heeft in de industrielanden al tot 23 miljoen werklozen geleid en dat aantal groeit nog dagelijks. De wereldwijde instellingen waarop de economische orde na de Tweede Wereldoorlog werd gegrondvest zijn in ernstig verval en er is nog geen enkel uitzicht op een nieuwe rechtvaardige internationale orde, die de toenemende kloof tussen grote delen van de Derde Wereld en de industrielanden doet verminderen. Dichter bij huls dreigt de onmacht van de Europese instellingen het economisch en politiek nationalisme aan te wakkeren.
Nationaal is de verzorgingsstaat uit balans geraakt. Weliswaar heeft zij nieuwe ontplooiingskansen aan velen gegeven, maar zij heeft ook geleld tot nieuwe afhankelijkheid van gigantische bureaucratieën. Zij is vaak niet in staat om van buitenaf komende dreigingen te keren. Dat proces wordt nog verergerd, doordat wij een tijdperk van nieuwe schaarstee zijn binnengetreden. De schaarste aan energie en milieu, natuur en ruimte om te leven.
Nu aan het begin van de Jaren '80 stuiten wij op steeds meer grenzen, waardoor eerder opgewekte verlangens van de burgers niet langer kunnen worden bevredigd, terwijl hun verwachtingspatroon aan de verminderde mogelijkheden niet is aangepast.
Dat brengt mij meer direct bij de problemen waarmee het kabinet de afgelopen weken heeft geworsteld en de door de informateurs aangedragen oplossingen.
Werkgelegenheid en overheidsfinancien. Beheersing van de overheidsfinanciën, nieuwe werkgelegenheid, rendements- en overheids- herstel voor het bedrijfsleven, stabilisatie van de collectieve lasten
druk, het lijkt de kwadratuur van de cirkel. Toch zijn alle vier wezenlijk om de Nederlandse economie door de gevarenzone van de komende jaren te trekken. Wij onderschrijven In grote lijnen het recept van de informateurs. Het Is een valse tegenstelling als gesuggereerd wordt dat voor sommigen de werkgelegenheid vooropstaat en voor anderen het terugdringen van het financieringstekort (en dus zorg over de werkgelegenheid pas op de tweede plaats komt). Alsof het een zonder het ander kan.
Het is niet of-of, maar én-én.
Maar zoveel is duidelijk, voor ons kan de toekomstige werkgelegenheid alleen gewaarborgd zijn als wij de durf hebben allereerst te streven naar vernieuwing van ons

Industrieel bestel en dat is nu eenmaal een middellange termijn zaak, niet iets dat van vandaag op morgen kan worden bereikt. Wij waarderen het, dat met alle noodzakelijke ombuigingen het kabinet ruimte beeft gevonden voor 2,6 miljard aan nieuw werkgelegenheidsbeleid, dat vertaald kan worden in tienduizenden nieuwe deeltijden volle banen al In 1982. Dat is het minste. Maar daarmee zijn we er nog niet. Sanering van de overheidsfinanciën moet zeer hoge prioriteit hebben. Terugdringing van het financieringstekort in deze kabinetsperiode naar ongeveer 4,5% is geen monetarische luxe, maar bittere noodzaak. Alleen de rentelast op de staatsschuld zal in 1982 bijna 11 miljard gulden bedragen, ongeveer evenveel als bijvoorbeeld de hele CKM-begroting. Er zijn dus eigenlijk niet 15, maar 16 departe- menten. Wie wil daarvan nu minister zijn. De afgelopen tien Jaar hebben parlement en regering volstrekt onvoldoende oog gehad voor de problemen van management en controle op de overheidsfinancien.
De wetgeving is veel te ingewikkeld geworden en nauwelijks op uitvoerbaarheid getoetst.Onvoldoende controle hoeft geleld tot een wildgroei aan subsidies en gesubsidieerde Instellingen. Alle politieke partijen zijn daaraan schuldig, maar beter te laat dan nooit de hand in eigen boezem gestoken.
Collectieve Lastendruk
Ook stabilisatie van de collectieve lastendruk is een van de randvoorwaarden van het regeerakkoord. Terecht wordt daarmee vastgesteld dat

wij met de steeds verdergaande stijging (onder het kabinet Den Uyl tot 62,wat onder het kabinet Van Agt doorging tot 68%) de psychologische grenzen van het maatschappelijk aanvaardbare hebben bereikt. Sommige verhalen over zwarte circuits en afwenteling mogen overdreven zijn, maar wanneer gediplomeerde fraudekenners bedragen aan belastingontduiking en ontwijking in de orde van grootte van 15 miljard gulden op Jaarbasis constateren Is dat niet gering. Bijna alle financiële zorgen van de overheid zouden in één klap worden opgelost als zo'n bedrag niet onder de grond zou verdwijnen, maar voor publieke uitgaven beschikbaar was. De hoogte van de totale belastingdruk is zeker ook een belangrijke oorzaak van de ernstige aantasting van de belastingmoraal. Niet voor niets wees staatssecretaris Kombrink kortgeleden op toenemende invorderingsproblemen bij de belastingdienst. Daarom zal de belasting- verhoging van volgend Jaar voor nieuwe werkgelegenheid - want dat is de solidariteitsheffing hoe men hem ook noemt - een eenmalig karakter moeten dragen. Niet zozeer de absolute hoogte

van het bedrag is in het geding (0,25% drukstijging in 1982 ten opzichte van gemiddeld 1% per jaar de afgelopen jaren), maar wel het gevoel bij de burgers dat men nog steeds dezelfde richting uitvaart, terwijl het hoog tijd wordt voor een koerszwenking.
kinderbijslag. D'66 acht een verdere progressie in de secundaire sfeer ongewenst. De cumulatie van Inkomensafhankelijke subsidie- en bijdrageregelingen heeft - ook voor de laagste inkomens - tot gevolg dat iedere meer verdiende gulden weer wegvloeit. Voor bepaalde middengroepen komt het zelfs voor dat hel effect van een extra Inspanning negatief is. D'66 is van mening dat de kinderbijslag niet aan dit chaotische, verstarrende stelsel moet wonen toegevoegd. Daarmee is niet gezegd dat wij persé tegen Iedere verdere nivellering van Inkomens zijn, maar deze zou moeten plaatshebben In de primaire Inkomenssfeer. De kinderbijslag is naar ons oordeel aller-
eerst op het kind gericht en daarmee geen geschikt middel. Bovendien verwachten wij dat de uitvoeringsproblemen groot zullen zijn.
D'66 pleit al jaren voor de Invoering van een leef tijdsafhankelijke kinderbijslag. Een motie-Nypels van die strekking werd al In november 1979 aangenomen.
Ook D'66 is van mening dat bezuinigingen In de sociale zekerheid noodzakelijk zijn en bereid om daaraan mee te werken. Bij ons gaan de gedachten voor de kinderbijslag bijvoorbeeld uit naar een beperking van de bestaande progressie naar kindertal, zoals die nu geldt.
Verder zou bezien kunnen worden In hoeverre hel stelsel van meervoudige klnderbijslagen voor kinderen boven 16 jaar gehandhaafd moet worden.
Dit laatste echter In samenhang met het bestaande of een nieuw te ontwerpen studiefinancieringssysteem.
Juist progressieve partijen staan voor nieuwe uitdagingen hoe de spanning te overbruggen tussen Ideaal en werkelijkheid. D'66 moet in dat proces voorop gaan om belangrijke verworvenheden van de verzorgingsstaat te kunnen handhaven. Rechtvaardige lastenverdeling Is daarbij voor ons essentieel. Maar wij mogen niet de ogen sluiten voor de grenzen die lagere economische groei, de nieuwe schaarste en de veranderingen In de wereldeconomie ons opleggen. Nederland Is geen eiland, ook economisch niet. Te doen of wij onbeperkt door kunnen gaan op de oude voet zou vooral van onbarmhartigheid getuigen tegenover de velen die thans materieel en immaterieel in de knel dreigen to raken. In eigen land denk ik daarbij in het bijzonder aan de kwetsbare groepen, vrouwen en jongeren, die dreigen uit het arbeidsproces te worden gestoten,

terwijl het er juist naar uit begon te zien dat die gelijkwaardige positie een feit zou worden.

aardgas

Ook mot een ander deel van het akkoord - het gaat hier niet om een sugges-

tie, maar om een voorgenomen besluit de extra afzet van miljard aardgas voor 1982 hebben wij problemen. Uit energiepolitiek oogpunt bestaan hiertegen grote bezwaren en Ik begrijp dat de minister van economische Zaken die deelt. Wij hebben ook twijfels over de mogelijkheid van deze afzet. Als compromis om de overheidsfinanciën voor het volgend jaar rond te krijgen was het wellicht onvermijdelijk, niettemin hopen wij dat de minister alles in het werk zal stellen om voor 1983 te streven naar een vermindering van deze extra afzet.

Staatsaandeel tenslotte hier nog een kanttekening bij de afspraken met de oliemaatschappijen. De minister van Economische Zaken heeft gezegd dat de vorige regering met Shell en Esso de afspraak heeft gemaakt dat zij voor 14 miljard gulden in Nederland zullen Investeren en dat hij zich aan die afspraak zal houden zolang de partners eraan voldoen.

Wij houden hem aan zijn toezegging dat bedrag scherp in het oog te houden, dat die investeringen op tijd komen, en dat de Nederlandse industrie daar genoeg van zal profiteren. Tenslotte verwachten wij dat concrete heronderhandelingen zullen volgen als de winsten hoger zijn dan nu gedacht en dat bij nieuwe vondsten het staatsaandeel zal stijgen. Ook dat alles hoort bij een nieuw industrieel élan!

Dubbele rol

Het nieuwe kabinet krijgt nogal wat te verwerken en dat is een under-

statement

Tegen deze achtergrond zie ik voor D'66 in de komende tijd een dubbele rol: door onze positie binnen het kabinet vervullen wij allereerst een essentiële schakelfunctie. Het onderlinge wantrouwen tussen onze belde coalitiepartners is ondanks de oplossing van de kabinetscrisis helaas nog niet verdwenen, en dat is een ernstige zaak. Zonder de D'66-schakel was de keten al geknapt. Ondanks alle negatieve ontwikkelingen van de laatste weken blijft een CDA/PvdA/D'66-kablnet immers het enige

met een voldoende draagvlak in de samenleving. Daar om een nieuw perspectief te bieden, is het niet voldoende dat het kabinet er is: het zal de komende jaren alleen kunnen blijven zitten als het uiting geeft aan een fundamentele bereidheid met elkaar oplossingen te bereiken voor moeilijke beleidskeuzes, niet alleen op financieel-economisch en sociaal gebied, maar ook op het terrein van de rechtsstaat, de kwaliteit van de samenleving en de vrede en veiligheid.
Waar 0‘66 uitdrukkelijk voor deze combinatie heeft gekozen, zijn wij ook gehouden het mogelijke te doen om als verbindend element op te treden in het belang van de coalitie als geheel.
Maar er is meer. Wij zuilen niet toestaan dat de kwaliteit van onze inbreng daardoor geweld wordt aangedaan. Als het bijvoorbeeld gaat om emancipatiebeleid, om medezeggenschap en democratisering, of om milieubescherming, zullen wij staan voor onze eigen uitgangspunten.
Dat brengt mij op die andere, even wezenlijke rol: het gestalte geven aan onze eigen identiteit en het uitdragen van onze ideeën. Wij mogen nooit tot een coalitie toetreden en zijn ook deze niet binnen gestapt, alleen vanwege het zachte fluweel van enkele ministerzetels. Ook als regeringspartner mogen wij het lange-termljn-belang van politieke en maatschappelijke vernieuwing niet uit het oog verliezen. Macht Is noodzakelijk om Ideeën in de politieke praktijk te kunnen omzetten. Wij zijn terecht geen getuigenispartij voor wie woorden belangrijker zijn dan daden, voor wie alleen de gezindheid telt van waaruit idealen worden aange- prezen. De gezindheid mag nooit worden losgekoppeld van de gevolgen voor de praktijk. Wij zijn bereid verantwoordelijkheid te dragen en om in dat proces vuile handen te krijgen. Haar het mag ons nooit gaan om de macht alleen. Macht mag alleen worden uitgeoefend als de controleerbare opdracht van de burgers. Uiteindelijk staat de verwezenlijking van onze

idealen centraal. Steeds zullen wij moeten toetsen of de machtsuitoefening daaraan dienstbaar kan zijn. Nog steeds blijft immers het woord van Lord Acton waar: Macht corrumpeert en absolute macht corrumpeert absoluut.
Plaats politieke veld
En daarmee kom ik tot onze plaats in het politieke krachtenveld. Wij zijn geen vage middenpartij, geen partij die heen en weer zwabbert tussen links

en rechts, geen partij met vleugels van Delfzijl tot Vlissingen. Kortom:
wij zijn geen CDA zonder C. Wie dat soort politiek begeert, moet niet bij D’66 terecht.
Geestelijke vrijheid, kwaliteit van de democratie en afkeer van groepsbelangenbehartiging zijn voor ons wezenlijke kenmerken.
Het Is waar, dat de begrippen links en rechts voor politicologen veel van hun onderscheidend vermogen hebben verloren, maar daarmee zijn zij voor de politieke beeldvorming nog niet Irrelevant geworden. Links staat voor verandering en voor sociale rechtvaardigheid. Rechts voor behoudzucht en respect voor gevestigde belangen.
D'66-ers houden niet van etikettenplakkerlj.
En terecht. Maar met die beeldvorming hebben wij rekening te houden en dan is duidelijk dat D'66 nooit een rechtse partij is geweest. Wij zijn wars van dogmatisme en utopie, omdat die lelden tot verstarring en leerstelligheid, omdat die systemen en structuren centraal stellen en niet de mensen. Omdat wij niet alleen een redelijke politiek wensen, maar ook in redelijkheid politiek willen bedrijven, verwerpen wij extremistische uitingen.
Kortom: wij staan links van het midden.
PvdA en D'66 behalve de getuigenispartijen bevindt zich ook de Partij van de Arbeid,

> onze coalitiegenoot, aan de linkerzijde van de politiek. Onze tradities zijn deels verschillend. De PvdA is meer centralistisch, meer collectivistisch Ingesteld, heeft meer vertrouwen in het sturend vermogen van de nationale overheid, en is sterk Ideologisch georiënteerd. D'66 is meer individualistisch, heeft meer oog voor pluriformiteit, wantrouwt macht van de overheid

evenzeer als particuliere macht, heeft een Instinctieve voorkeur voor decentrale boven centrale oplossingen en voor klein- boven grootschaligheid. Wij wantrouwen ideologieën waar zij spoedig verworden tot gesloten denksystemen, wij stellen de feilbaarheid en de niettemin onafwendbare verantwoordelijkheid van ieder Individu voor zijn handelen voorop. Onze Europese en internationale gerichtheid staat centraal.
Maar naast deze onmiskenbare verschillen In uitgangspunt en benadering zijn er vele gemeenschappelijke elementen die ons binden: zorg voor de zwakkeren in de samenleving, sociale rechtvaardigheid en de wens ons niet neer te leggen bij bestaande machtsverhoudingen en privileges, Laat de PvdA ons daarom niet steeds vragen of wij wel een progressieve partij zijn, wantrouwen is een slechte raadgever. Wij hebben gekozen een vernieuwingsgezinde partij te zijn. Vanuit die positie gaan wij gaarne de dialoog aan.

Laat niet de vraag wie zich 'progressief noemt' de kwaliteit van de discussie bepalen, maar de vraag wat de inhoud van onze ideeën is. In dat open gesprek vertegenwoordigen wij het 'andere links' In vriendschappelijke wedijver zullen wij onze verschillende ideeën aan de samenleving van de jaren '80 presenteren.

'66 en Europese partijen

De vernieuwing in de politiek die D'66 In Nederland vertegenwoordigt Is niet tot ons land beperkt. Het gaat om een breder verschijnsel, dat zich ook in andere Europese landen voordoet. Ook daar zijn bestaande partijpolitieke kaders versleten. Wanneer wij over de grenzen kijken zien wij meer geestverwante bewegingen. Ik denk aan de groene partijen, die terecht zo sterk het milieu benadrukken dat door vele bestaande partijen onvoldoende is opgevangen. Zij hebben veelal nog niet hun definitieve vorm gevonden, omdat zij blijven steken in één dimensie van de politiek, hoe belangrijk deze ook is. Anders ligt het met het fascinerende verschijnsel In Engeland van de alliantie tussen de nieuw opgerichte SDP en de Britse Liberalen. Met belde hebben wij veel

gemeen en dat bleek overduidelijk bij ons recente bezoek. Het Is een hoopgevend begin van een nieuw proces van partijvorming over de grenzen heen, niet gebaseerd op een gemeenschappelijke ideologie van gisteren, maar op een gemeenschappelijk antwoord op dé problemen van nu en morgen.

Ook de links-radicalen, coalitiepartners van de Franse socialisten, de Italiaanse republikeinen en de Deense radikale Venstre en velen binnen de Duitse FDP behoren met alle nationale verschillen tot onze geestverwanten, wij allen vertegenwoordigen de radicale traditie waaruit de Franse revolutie met haar leuze 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' voortkwam. Socialisme en liberalisme van de 19de eeuw gaan op die; gemeenschappelijke wortels in het verleden terug, al zijn hun wegen sindsdien uit elkaar gegroeid. Na twee eeuwen is het tijd voor .een nieuwe synthese, waarin vrijheid en gelijkheid belde tot hun recht komen. Zonder broederschap zijn vrijheid en gelijkheid ieder afzonderlijk steriel.

D'66 en de liberalen

Omdat het liberalisme in zijn oorsprong eveneens stond aan de kant van de verandering, dienen wij vanuit ons uitgangspunt ons open te stellen voor progressieve liberale

gedachten. Ook deze hebben in het verleden bijgedragen tot de ideeënwereld van D'66. Gezien het optreden van de VVD als conservatieve partij kunnen onze verwachtingen vanuit die hoek niet hoog gespannen zijn. De huidige oppositieleider heeft er nooit een geheim van gemaakt dat de omvang van, zijn partij voor hem belangrijker is dan de kwaliteit van haar ideeën. Maar het zou te betreuren zijn en ook niet met onze progressief liberale uitgangspunten overeenstemmen, indien wij van onze kant de discussie zouden afsnijden mett hun die ook daar al jaren naar verandering uitzien.

Vrede en veiligheid

De komende weken zal opnieuw uitvoerig worden gediscussieerd over vrede

en veiligheid, in de Kamer en daarbuiten. Onze minister van Defensie heeft het zelfs in demissionaire status aangedurfd onconventionele geluiden tegenover zijn collega's te uiten en zichzelf daarbij spreekbuis gemaakt van velen die op een werkelijk stabiel Europees veiligheids- stelsel hopen, dat minder afhankelijk is van de onzekere koers van de beide supermachten. Zijn Inzet en die van het kabinet staan buiten kijf.

Maar het gesprek over zulke wezenlijke zaken die ons bestaan letterlijk bedreigen, kan niet alleen in de binnenkamers van de. internationale diplomatie worden gevoerd. Ook mondige burgers dienen daar hun deel aan te hebben. BIJ kernwapens gaat het niet om een nationaal,, maar om een Europees, ja wereldwijd vraagstuk. Ook andere landen zien kernwapens niet alleen als een afschrikkingsmiddel, maar veelal als een bedreiging van het eigen bestaan. Dat mogen wij niet vergeten. Het Is vooral onder druk van de Europese publieke opinie dat op 30 november onderhandelingen over nieuwe kernwapens in Europa tussen Amerika en Rusland beginnen.

De Europese landen hebben daarop nog volstrekt onvoldoende invloed. Onverantwoorde uitspraken van Amerikaanse ministers, maar ook onverantwoordelijk gedrag van Russische duikboten in territoriale wateren van neutrale landen verontrusten ons. Daarom mogen de Europese landen er niet in berusten dat de dialoog alleen tussen de twee supermachten gaat. Haar om dat te bereiken is ook Europese solidariteit nodig. Het dubbelbeslult van twee jaar geleden had onze instemming niet en heeft dat nog steeds niet. Maar wij moeten vaststellen dat op basis daarvan thans onderhandeld gaat worden. Aandringen op Intrekken van het besluit door de bondgenoten nu zou niet alleen geen enkel effect hebben, het zou, en dat is erger, uitgesproken schade doen en daarmee de mogelijke verwezenlijking van ie zgn. nul-optie, het niet plaatsen In

West-Europa In ruil voor wezenlijke concessies van de Sovjet Unie, in de weg staan. Maar aangezien wij voorrang willen geven aan wapenbeheersing, moeten we ook aan de bondgenoten meedelen waarom Nederland in december geen positief .
besluit over de plaatsing van kernwapens in Nederland wil nemen. Door die uitspraak houden wij de onderhandelingen onder druk, maar vermijden wij een breuk met het bondgenootschap. Geen nieuwe kernwapens in Nederland en geen nieuwe In Europa is een boodschap die wij zowel aan de Amerikanen als aan de Russen moeten sturen. Dat is de kern waar het ook volgende week zaterdag om gaat.
Democraten. De jaren '80 zijn vol onzekerheid die velen dreigt te verlammen. Doemdenken en uitzichtloosheid lijken de overhand- te krijgen. Maar voor de politiek betekent onzekerheid ook de kansen op nieuw beleid en perspectief. Crisis betekent ook beweging. Naar mijn vaste overtuiging vervult D'66 in dat proces een sleutelrol. Wij zijn krachtiger dan ooit tevoren, we hebben ideeën, we hebben mensen en samen is dat de hoop voor de toekomst. We kunnen niet terug naar vroeger. Heimwee en nostalgie bieden geen perspectief.
Karl Popper zei in zijn prachtige boek 'The open society and Its ennemies' 'We kunnen nooit meer terugkeren naar de zogenaamde onschuld en schoonheid van dc gesloten samenleving. Onze droom van de hemel kan niet worden verwerkelijkt op aarde. Als we eenmaal beginnen te vertrouwen op onze rede, en gebruik te maken van onze kritische vermogens, als we eenmaal de roepstem horen van de persoonlijke verantwoordelijkheid, en daarmee de verantwoordelijkheid voor het vooruithelpen van de menselijke kennis, dan kunnen we niet meer terug naar een staat van stilzwijgende onderwerping aan do magie van de stam. Voor wie van de Boom der Kennis heeft gegeten, is het paradijs verloren. Hoe meer we proberen terug te gaan naar de heldentijd van het stamverband, hoe zekerder het is dat we zullen uitkomen bij de Inguisitie, bij de Geheime Politie, en bij het geromantiseerde gangsterdom....
... We kunnen terug naar het dierlijke leven. Maar als we menselijk willen blijven dan is er maar één weg, de weg die voert naar de open samenleving.
We moeten op weg in het onbekende, het onzekere en het onveilige, en al wat we bezitten aan redelijk vermogen gebruiken om plannen te maken, zowel voor onze veiligheid als voor onze vrijheid.